

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) - שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

בודאי זה מעורר מאד את הציבור לתשובה, מפני שאנו מאמינים בני מאמינים, וכשרואים מידת הדין זה מעורר לתשובה. וממילא כל הזכויות של כל הדור, שהרי בכל העולם נפרסם מה שהיה ובכל העולם מדברים על זה, וכל כלל ישראל שמתעוררים לתשובה בזכות אלו שנפטרו, יש לנפטרים את הזכויות של כל כלל ישראל! והקב"ה מתיירא מתעלה ומתקלס על ידם.

מיתת נדב ואביהוא – בקרובי אקדש

ורש"י כתב כן לגבי מיתת נדב ואביהוא בני אהרן, שמתו מחמת איזה חטא שעשו בשוגג ובטעות, ולא היו מזידים אלא שוגגים, ויש כמה טעמים בחז"ל מה היה החטא, אבל זה היה בשגגה, וצריך להבין מדוע על שגגה היה עונש כזה, כמו שכתוב (ויקרא י, ב) ותצא אש ותאכל אותם וימותו, ומה טעם הדבר.

והביא על זה רש"י שם את מאמר חז"ל שכאשר הקב"ה עושה דין בצדיקים הוא מתיירא ומתעלה ומתקלס, והרי זה היה בתחילת עשיית המשכן, שהיו צריכים שתשרה השכינה במשכן, וצריכים זכויות לזה, כי להשראת השכינה צריך זכויות, כמו שכתוב (שמות כט, מג) ונקדש בכבודי, צריך להשתכן צריך להתקדש להשראת השכינה, ודרשו חז"ל אל תיקרי בכבודי אלא במכובדי, שהדין בצדיקים שהם מכובדי של הקב"ה, יביא להתעוררות, ועל ידי זה כלל ישראל יהיו ראויים להשראת השכינה.

והיינו כי כאמור צריכים זכויות בשביל השראת השכינה, וצריכים להיות ראויים לזה שיהיה בית המקדש, וכפי שאנו רואים כיום, שאין לנו בית המקדש, מפני שאין לנו זכויות לזה, ואם היו זכויות כבר היה נבנה בית המקדש, כמו שאמרו (ירושלמי יומא א, א) כל דור שלא נבנה בית המקדש בימיו כאילו נחרב בימיו, כי הסיבה שלא נבנה בית המקדש היא מחמת חסרון זכויות הדור, ואם היו זכויות לדור כבר היה בית המקדש.

וכך גם להשראת השכינה במשכן, צריכים זכויות! ואם אין זכויות צריכים התעוררות שתביא לזכויות, ולכן מתו נדב ואביהוא, שעל ידי מיתתם ראו כלל ישראל את הדין בצדיקים, והתעוררו וקיבלו מדרגה של 'מתיירא מתעלה ומתקלס', ואזי כבר היו ראויים להשראת השכינה. ונמצא שנדב ואביהוא במיתתם הביאו להשראת השכינה בכלל ישראל.

וזהו שהביא רש"י שם שמשם רבינו אמר לאהרן 'עכשיו אני רואה שהם גדולים ממני וממך', כי הקב"ה כבר אמר קודם למשה רבינו ונקדש בכבודי, שהמשכן יתקדש על ידי מכובדי – שגדולי הדור במיתתם יגרמו להתחזקות ולהתעוררות של תשובה לציבור, ומשה רבינו בתחילה חשב מי הם המכובדי שהם גדולי הדור! הוא ואהרן! אך לבסוף ראה שלא הייתה הכוונה להם, אלא לנדב ואביהוא, וזהו שאמר 'עכשיו אני רואה שהם גדולים ממני וממך, ואין הכוונה כפשוטו שהיו באמת גדולים יותר ממה ואהרן, אלא עכשיו, בדבר הזה שזכו שהייתה השראת השכינה על ידי מיתתם, ולא על ידי משה ואהרן, בזה הם היו יותר גדולים, כי משה ואהרן בחייהם לא היו יכולים להשפיע כזו התעוררות, וההשפעה באה על ידי מיתתם של נדב ואביהוא.

זכות הנפטר כשמתעוררים מחמתו

ומי שמשפיע במיתתו הרי זה נחשב זכותו של הנפטר, ובאמת זהו חידוש, שהרי הוא לא עשה בזה שום מעשה, וכשצדיק נתפס בעוון הדור הרי לא עשה שום מעשה בפטירתו, אלא מת בעל כורחו, אבל הוא מזכה את הדור, והוא זוכה בזה, וזו זכות בשבילו, ונחשב שהוא מזכה הרבים, כפי שיובא להלן גם מדברי הגמרא, שזה נקרא שהוא המשפיע.

ונדב ואביהוא השפיעו מדרגה לכלל ישראל, שתהיה יותר יראת שמים, מתיירא, וכן מתעלה ומתקלס, שהן מדרגות גדולות של כבוד שמים, כל זה היה על ידי נדב ואביהוא, בלי שעשו שום מעשה, רק במיתתם, שהייתה בעל כורחם, ואף על פי כן זה נחשב זכותו של הנפטר.

נחמת רבי עקיבא במיתת בניו

וכך מצינו בגמרא (מ"ק כא, ב) מעשה רבי עקיבא שהיו לו שני בנים שמתו בחייו, ובאו כל ישראל להלוויה, מפני שרבי עקיבא היה גדול הדור, ובאו לכבודו, וכשראה רבי עקיבא את כל הציבור שבאו, עמד על ספסל גבוה, כדי שישמעו אותו, ואמר, אחינו בני ישראל בשביל מי באתם ומה הסיבה שבאתם, אם בשביל עקיבא, הרי יש עוד אנשים רבים ששם עקיבא, ומה ההבדל ביני לבינים? אלא כך אמרתם (תהלים לו, לא) תורת אלוקיו בלבן, והיינו כי הלב של רבי עקיבא מלא תורה, ובאתם לכבוד התורה, וכיון שבאתם בשביל כבוד התורה, כבר מנוחם אני, והתנחם בזה רבי עקיבא על מיתת בניו. וצריך ביאור מה היא הנחמה בזה ומדוע היה מנוחם.

והענין מבואר יותר במסכת שמחות פ"ח ובילקוט פרשת יתרו, כי מאחר שכל ישראל באו לכבוד התורה של רבי עקיבא, שתורת אלוקיו בלבן, אם כן נמצא

צדיקים נתפסים בעוונות הדור

יש רבים ששואלים ולא מבינים מהו הענין שקרה בל"ג בעומר במירוון, למה ומדוע ארע כן, שנפטרו אנשים צדיקים, ובהם גם בחור צעיר מיישיבתנו, שהיה בעל מדרגה מיוחד.

והנה אותה הקושיא יש גם בדברי הגמרא (שבת לג, א) שאמרו: צדיקים נתפסים בעוון הדור, דהיינו שהדור יש לו חטא, ואמרו 'עוון' הדור – לא רק 'חטא' שזה שוגג, אלא עוון, קל מזיד! לדור יש עוונות במזיד, ובשביל זה הצדיק נתפס ונלקח מן העולם, בעוונות הדור. וצריך ביאור מה הצדיק אשם ולמה שהוא יסבול בשביל עוונות הדור.

מיתת הצדיק מעוררת לתשובה

אלא הענין בזה הוא כמו שאמרו בגמרא (זבחים קטו, ב, והובא ברש"י ויקרא י, ג) כשהקב"ה עושה דין בצדיקים שמו מתיירא ומתעלה ומתקלס, כי אם בצדיקים פגעה מידת הדין, קל וחומר ברשעים, וזה משפיע על כל הציבור, שכל אחד חושב ודואג מה יהיה איתו.

ואם כן מידת הדין שבצדיקים גורמת תשובה לדור, כי יש עוון הדור, והדור צריך לחזור בתשובה, ומה מעורר לתשובה? מיתת הצדיק! ועל ידי שפגעה מידת הדין בצדיקים כולם מתעוררים לחזור בתשובה, כי אנו מאמינים בני מאמינים, וכשרואים דין בצדיקים מבינים שיש מידת הדין, שאין זו מידת הרחמים אלא מידת הדין, ובמידת הדין 'מי יצדק לפניך בדין', אם כל אדם יבוא במידת הדין מי יצדק ומי יוכל לעמוד בזה, וממילא חוזרים בתשובה!

הצדיק במיתתו מזכה את הרבים

ונמצא שהצדיק במה שהוא נפטר הוא מזכה הרבים, שמזכה את הציבור בתשובה, והדור חוזר בתשובה מחמת הצדיק, וכמו שאמרו חז"ל שעל ידי הדין בצדיקים הקב"ה מתיירא מתעלה ומתקלס.

ואלו הן כמה מדרגות: 'מתיירא' זה יראה, יראת העונש ויראת הרוממות, 'ומתעלה ומתקלס' זה מדרגות יותר גדולות של כבוד שמים, וכפי שאנו אומרים בתפילה בשבת: להודות להלל וכו' לעלה ולקלס, ומזכירים שם תשע שבחים ומדרגות של כבוד שמים, שהאחרונים שבהם זה 'לעלה ולקלס', והם מדרגות גדולות של כבוד שמים, וזהו 'מתעלה ומתקלס' שעל ידי מיתת הצדיק יש כבוד שמים, שהוא תכלית הבריאה, וכמו שאמרו בסוף פרקי אבות כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו, שנאמר כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו, הרי שכל הבריאה היא לכבוד שמים.

והצדיק בזה שהוא נפטר גורם כבוד שמים ומזכה את כל הציבור, ויש לו בזה הרבה זכויות שאם היה חי לא היו לו הזכויות האלה, כי בחייו אין לו כוחות לעשות כבוד שמים גדול כזה כפי שגרם במיתתו, ונמצא שהצדיק במיתתו ובדין שנעשה בו הרי הוא גורם תשובה לדור ומזכה את כל הדור בתשובה, וכל הזכויות האלה נוקפות לזכותו ושייכות לו! כידוע שמזכה הרבים כל הזכויות שבאות מכוחו שייכות לו, וכל המעשים הטובים שעושים המושפעים נזקקים לזכותו, ומאחר שבפטירתו הוא זיכה את כל הדור בהרבה זכויות, כל הזכויות האלה שייכות לו, ואם הוא היה חי לא היו לו זכויות כאלה.

לכן הצדיק אינו מפסיד בזה שהוא נתפס בעוונות הדור, כי בשביל מה חי הצדיק? בשביל זכויות! לזכות הוא ולעולם הבא ולהרבות כבוד שמים! ואם הוא היה חי לא היו לו הזכויות האלה, ובהו שהוא נפטר זכה לזכויות מרובות כאלה שלא היה שייך שיזכה להם בחייו, והוה הרווח שהצדיק מרויח בפטירתו, שהוא מזכה את הרבים, והקב"ה מתיירא ומתעלה ומתקלס על ידו! זהו הביאור בדברי הגמרא שהצדיקים נתפסים בעוון הדור.

התעוררות מפגיעת מידת הדין

ואם כן גם אלו הצדיקים שנפטרו בל"ג בעומר, הרי זה מעורר את הדור, והציבור מתעורר ומתחזק מזה, ורק צריכים להבין את הענין ולהתעורר באמת לתשובה, כיון שרואים מידת הדין, שפגעה אפילו באנשים צדיקים.

ובאמת 'צדיק' זוהי לא מדרגה כל כך גדולה, ויש מדרגות יותר גדולות מזה, וכן אמרו בפסחים דף ח' על הנותן סלע לצדקה בשביל שיחיה בני או שאחיה בן העולם הבא הרי זה צדיק גמור, אך יכול להיות גם יותר מצדיק, וכפי שאמרו באבות פ"ו ומכשרתו להיות צדיק חסיד ישר ונאמן, דהיינו ארבע מדרגות (ויצדיק' הוא רק המדרגה הראשונה שבהם, וכבר נאמר 'ישעיה ס, כא) ועמד כולם צדיקים, ואם כן כולם צדיקים, אך אפשר להיות גם יותר.

והדין בצדיקים גורם התעוררות תשובה לכל הציבור, ואם מת רק צדיק אחד, עדיין אין זה גורם התעוררות כל כך גדולה, אך עכשיו שנפטרו יותר מארבעים,

שבניו שמתו זיכו את כל ישראל במצות כבוד התורה, שהיא מצוה עצומה וגדולה, שאין לשער חשיבותה, וכמו שאמרו (שבועות ל, ב) עשה דכבוד התורה עדיף, ועל ידי מיתת הבנים נעשה כבוד התורה גדול כזה שכל ישראל עסקו בכבוד התורה, ואם כן הרי זה נחשב שהבנים שמתו עשו כבוד התורה, ואף שזה במיתתם, אבל הם מזכי הרבים, שבמיתתם זיכו את הרבים!

ועוד איתא שם דבר נוסף בזה, שהרי כדי לזכות את הרבים צריך זכויות קודמות, וכמו שאמרו (אבות ה, יח) משה זכה וזיכה את הרבים, היינו שתחילה 'זכה' בעצמו, ולכן זיכה את הרבים, ובלי 'זכה' אין 'זיכה'! כי כדי להיות מזכה הרבים צריך קודם שיהיו לו זכויות בעצמו. ויש רבים שטועים ולא מבינים זאת, ורוצים להיות מזכי הרבים ומאשימים אחרים: פלוני אשם ופלוני אשם בזה שאינני מזכה הרבים, בתורה ובריאת שמים ובמידות טובות ושאר השפעות של זיכוי הרבים, אך האמת היא שאף אחד אינו אשם, ורק צריכים זכויות לזה, ואם אינו מזכה הרבים זהו סימן שאין לו זכויות לכך.

וזה גם כן הייתה הנחמה לרבי עקיבא במיתת בניו, שראה שהם במיתתם זכו לזיכוי הרבים גדול כזה, והרי זה סימן שהיו להם עוד הרבה זכויות קודמות שאינן ידועות לו, שבזכותן זכו לזכות את הרבים, וראה בזה את מדרגתם, שאין לשער את העולם הבא שיש להם, מחמת הזכויות הקודמות שהיו להם, ועתה במיתתם זכו לזכויות נוספות שזיכו את כל כלל ישראל, שאם היו חיים לא היו להם הזכויות האלה, ולכן 'מנוחם אני'!

זהו הענין של מידת הדין הגורמת זיכוי הרבים, והצדיק שנפטר הוא מזכה הרבים וזוכה בזה לכל הזכויות שהרבים עושים אחר כך, זכויות מרובות של תורה ומעשים טובים של כל הציבור, כי זה בא מכוחו ונוקף לזכותו, וזהו הרווח שלו, כי אם היה חי לא היה יכול לזכות לזכויות מרובות כאלה.

והרי בשביל מה האדם חי? בשביל זכויות! שזיכה בהם לנן עדין ולעולם הבא, שזה כל מטרת החיים, וכמו שכתב המסילת ישרים בתחילת ספרו שכל תכלית חיי האדם הוא להתענג על השם, ומקום התענוג האמיתי הוא בעולם הבא, והאמצעים לכך הם כאן בעולם הזה, אך האדם לבד בכוחות עצמו כמה הוא יכול לעשות? ואילו עכשיו שמתו בניו, זכו בפטירתם לזיכוי הרבים כזה שאם היו חיים לא היו להם הזכויות הללו, ובוהו מנוחם אני.

חובת החיזוק בעת הזאת

וכך גם אלו שנפטרו עתה ב"יג בעומר, הרי הציבור מתעוררים ומתחזקים בזכותם, ואמנם כמובן זה תלוי בציבור, שבאמת נתחזק! ונבין כי זוהי המטרה של כל הענין, שהציבור יתחזק בכל מה שצריך חיזוק.

ויש הרבה דברים הצריכים חיזוק, תורה צריכה חיזוק, ובגמרא אמרו (ברכות לב, ב) ארבעה צריכים חיזוק, ובהם תורה, ומעשים טובים היינו מידות טובות, וכתב רש"י שם כי חיזוק היינו 'תמיד ובכל כוחו', ואם אין זה 'תמיד' או שאין זה 'בכל כוחו' – זה לא חיזוק, וצריך שיהיה בכל כוחו, כל אדם לפי הכוחות שלו ולפי האפשרויות שלו, וכבר כתב המסילת ישרים בסוף הספר שגם מי שעוסק בעבודה פשוטה לפרנסתו, אם הוא עושה כל מה שהוא יכול, הרי הוא צדיק וחסידי גמור, והוא יכול להיות איש קדוש, כמו שידוע ממעשים שהיו כן, ורק צריך שיעשה כל מה שבכוחו, וכמו שכתב רש"י בכל כוחו!

זהו הענין והמטרה של מיתת הצדיקים, אך זה תלוי עכשיו בציבור, ולשאלת הציבור מה צריך לעשות כעת, באמת הציבור צריך להתעורר! ויש להתעורר

במעשים ולהוסיף חיזוק, והאיך מתחזקים? צריכים לעסוק בחיזוק, על ידי ספרי מוסר, ויש ספרי מוסר רבים המשפיעים ונותנים חיזוק, וכפי שכבר אמרנו בעבר צריך שיהיה מוסר שמעניין.

ומלבד החיזוק שבוהו, הרי זה גם נותן חיים טובים ומאושרים, וכבר אמרו לי אנשים רבים, ובהם בעלי משפחה, שהתחילו ללמוד בכל יום קצת משהו ספרי מוסר, ועל ידי זה כל הבית השתנה, ונהייתה אווירה אחרת, אווירה נעימה עם שמחה בבית, וחיים חיים מאושרים! אלו הם חיי מוסר, שחיים עם חשבון, וזהו החיזוק שצריך להיות. וזהו המטרה, וזהו הענין של מה שיהיה.

דברים הצריכים חיזוק

וכאמור החיזוק צריך להיות בתורה, ובתפילה, ובמידות טובות. ויש דברים חשובים מאד שלא כולם יודעים שהם עיקרים חשובים מאד: ראשית, שמירת הלשון, שלא תהיה ביקורת על שום אדם, אלא רק לדון לכף זכות.

ובגמרא בשבת דף קכ"ז אמרו שמי שדן אחרים לכף זכות גם בשמים ידונו אותו לכף זכות, והרי אדם צריך זכויות, כי לפעמים אדם נכשל, ואם הוא דן את חברו לכף זכות ותולה לזכותו שאינו אשם מפני שהוא שוגג וכדומה, אזי גם אותו ידונו בשמים לכף זכות, מידה כנגד מידה.

ולא רק בדיבור, אלא גם בלב, שלא תהיה ביקורת אפילו בלב, וכמו במעשה שהובא בגמרא שם, שלא היה שום דיבור, אלא בלב הוא דן לכף זכות, וחשב בלבו סיבות לזכותו של השני למה הוא עושה כך ואינו משלם את מה שהוא חייב לו, ותלה בכמה סיבות רחוקות לזכותו, ולבסוף נתברר שהכל היה נכון, והוא לא דיבר ולא עשה עסק מזה, אלא דן לכף זכות ולא הקפיד.

וכך צריך להיות, שלא תהיה שום קפיידא על אחרים, ואף אם יש סיבה להקפיד – לא מקפידים, מפני שהכל בידי שמים, ואין להקפיד, אלא לשתוק ולא לדבר, וגם בלב לא להקפיד!

וגם אם מישהו מקפיד עליו, אפילו שלא בצדק, צריך לפייס אותו שלא יקפיד, ויעשה בזה חסד עם המקפיד, לפייס אותו שלא יקפיד, למרות שאינו צודק, והרי זה גם לטובת עצמו שלא יקפידו עליו, וגם לטובת המקפיד לזכות אותו ולסלק ממנו את החטא של קפיידא.

ובכל צער שיש לאדם, אם מישהו מצער אותו לפעמים, צריך לדעת שזה מן השמים, ואם לא אדם זה שציער אותו הוא היה מצטער באופן אחר, כי כך נגזר מן השמים, ולכן אין סיבה להקפיד, ורק צריך לפשפש במעשיו מדוע פסקו בשמים כן, וכל משהו צער או איזה קושי שיש בחיים, זה סימן שיש איזה חטא, וצריך לדעת האם זה על חטא [לעורר לתשובה] או לכפרה, ועל כל פנים צריך לפשפש במעשיו, אך לא קפיידא, ואין סיבה להקפיד.

אלו הם הרבה דברים, שאם אדם חי עם המחשבות האלה ועם האמונה הזו, הוא חי חיים מאושרים, ולכך צריך ללמוד בספרי מוסר, ששם מבוארים כל ענייני האמונה, וזוהי מצות האמונה, 'אנכי השם אלוקיך', לדעת שהכל בידי שמים, ולכך צריך ללמוד ספרי מוסר המחזקים את האמונה.

יהי רצון שנוכה כולנו לזכות ולזכות את הרבים, וכל אחד בהנהגתו הוא מזכה הרבים. ונשמע בשורות טובות!

מדברי רבינו שליט"א להנהלת החינוך העצמאי ובניחוח האבלים

בנוגע לאסון שקרה ביום ששי שעבר, יש גמרא בכתובות (ח, ב) שרוב חייא בר אבא שכיה ליה ינוקא, ואיכא דאמרי בחור הוה, נפטר לו בן, וירש לקיש בא נחם אותו, ואמר לו 'חשיב את לאתפוס אדרא', ופירש רש"י: חשוב אתה למעלה לתופסך ואת בניך בעוון הדור דקיימא לן (שבת לג, ב) בזמן שצדיקים בדור צדיקים נתפסים על הדור, והיינו כי הדור צריך תשובה, וצריך כפרה, ואתה ובנך חשובים לאתפוס אדרא, הבן שנפטר, והמשפחה שהם חיים, הם צדיקים הנתפסים בעוון הדור ומכפרים על הדור, כפרה על ידי תשובה, שהציבור מתעורר לתשובה.

וכל אלו שהיו שם הרי במיתתם זכו להשפיע התעוררות תשובה לדור, ומכוח זה יהיו הרבה מעשים טובים, וכל זה שייך להם, והם מזכי הרבים, וזוהי הזכות שלהם, של אלו שנפטרו.

~ ~ ~

הנפטר שזיכה את הרבים במיתתו, הרי הוא מאושר כעת, וחי חיים מאושרים, וכבר אמרו (מו"ק כה, ב) רוכב ערבות שש ושמח בבוא אליו נפש נקי וצדיק, רוכב ערבות הקב"ה שמח כשבא נפש נקי וצדיק, וכיון שהנשמה רואה שהקב"ה שמח איתה, גם היא שמחה, ואם כן הנפטר שמח עכשיו, ורק לנו זה חסר.

ובאמת זה כמו שהבן נסע לחוץ לארץ, ומלפנים לא היה קשר בין מדינה למדינה, אבל הוא מרגיש טוב שם! אמנם יש מצות אבלות, שחייבים להתאבל, וכך הטבע, אבל הוא עצמו טוב לו, ורק יש געגועים.

~ ~ ~

היה מעשה עם החפץ חיים, שנפטר חתנו הגאון רבי צבי הירש לוינסון זצ"ל בגיל צעיר, ושאלה האלמנה את אביה החפץ חיים מדוע אירע כן, הרי הוא היה צדיק, והשיב לה החפץ חיים: איננו יכולים לדעת, הייתה גזירה על הדור, ויתכן שחצי העולם היה צריך להיחרב ובפטירתו הוא הציל חצי עולם!

גיליון זה מוקדש לעילוי נשמת הנספים באסון הנורא במירון זכר צדיקים לברכה

ניתן להעביר תרומות בעמדות 'נדרים פלוס' ו'קהילות' ברחבי הארץ על שם 'דרכי החיזוק' / קוד מוסד 710